

УДК 378.147:373.3.011.3-051]:316.647.5
DOI 10.31654/2663-4902-2025-PP-2-182-190

Гордієнко Т. В.

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
hordienkotana@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4662-1895

Філоненко О. С.

кандидатка педагогічних наук, доцентка кафедри педагогіки, початкової освіти, психології та менеджменту
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
filonenko.os@ndu.edu.ua
orcid.org/0000-0002-1036-2158

**ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ
У КОНТЕКСТІ МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Формування толерантного вчителя початкових класів є однією з ключових умов успішної педагогічної діяльності в сучасному освітньому просторі. В умовах розмаїття особистісних, соціокультурних та інтелектуальних особливостей учнів початкової школи педагог повинен володіти високим рівнем толерантності, емпатії та комунікативної компетентності. Стаття висвітлює значення толерантності як важливої професійної якості майбутнього вчителя, аналізує основні підходи до її розвитку у процесі педагогічної підготовки та визначає перспективні напрями вдосконалення цього процесу.

Автори виділяють сучасне трактування толерантності, що полягає в умінні жити в мирі й злагоді, поважаючи різноманіття та визнаючи цінність кожної людини, терпимість до кожного, його позицій, вірувань, здатність до обстоювання своїх прав та свобод, не порушуючи прав та свобод інших, готовність до конструктивного діалогу та порозуміння з людьми згідно з їхніми поглядами і поведінкою як основою цивілізованих стосунків. У статті акцентується увага на тому, що толерантність є не вродженою рисою, а навичкою, яку можна і потрібно розвивати протягом навчання та професійної діяльності.

Виділено фактори ефективності підготовки толерантного вчителя, а саме: гнучкість та полікультурна спрямованість змісту навчальних планів і програм закладів вищої освіти, інтеграція навчальних курсів, використання інтерактивних технологій навчання і виховання на основі компетентнісного, порівняльного, гуманістичного, культурологічного, синергетичного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів.

Автори також наголошують, що в умовах реформування освіти в Україні особливої уваги заслуговує питання інклюзивного підходу у підготовці вчителів початкових класів.

Результати дослідження можуть бути використані у процесі вдосконалення програм підготовки вчителів початкових класів.

Ключові слова: толерантність, педагогічна толерантність, особливості виховання толерантності, толерантний учитель, майбутні вчителі початкових класів, інклюзивна освіта, освітнє середовище.

Постановка проблеми. Вчителю належить головна місія в побудові освітнього процесу в такий спосіб, котрий би підкреслював значимість толерантних відносин у житті суспільства. Гуманістична спрямованість професії педагога вимагає виявлення

терпимого, гуманного, доброзичливого ставлення під час спілкування з дітьми, батьками, колегами. Майбутній педагог має бути носієм гуманістичних цінностей, здатним виявляти толерантну поведінку та культивувати її в молодших школярів.

Тому проблема підготовки толерантного вчителя своєчасна і актуальна в умовах, коли увага до феномену толерантності значно посилилася, а формування сучасного вчителя, який буде виховувати покоління, здатне жити і працювати в європейських освітніх реаліях, є викликом часу.

Мета цієї публікації полягає у розкритті освітнього потенціалу підготовки толерантного вчителя початкових класів у контексті майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Низка сучасних педагогічних досліджень спрямована на проблему підготовки майбутніх учителів. Зокрема, на підготовку майбутніх учителів до формування толерантності учнів початкової школи – Н.Бирко, формування толерантності студентів педагогічних коледжів у позааудиторній діяльності - І.Таргоній; до формування міжнаціональної толерантності в учнів загальноосвітніх навчальних закладів – І.Залєсова; на виховання толерантності в студентів вищих педагогічних навчальних закладів у процесі вивчення іноземної мови – Т. Білоус; формування толерантності у сфері відносин студентів у полікультурному середовищі закладу вищої освіти – Я. Довгополова; виховання толерантності як професійно значущої якості особистості вчителя сучасної національної школи – Ю. Тодорцева; виховання толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного педагогічного спілкування – М.Горват, на формування у майбутніх учителів готовності до толерантного виховання молодших школярів – Л. Чередник. У цих дослідженнях визначено, обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови, що ефективно впливають на формування рис толерантної особистості є вагомим внеском у розвиток вітчизняної науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Толерантність є багатогранним поняттям, яке досліджується в межах різних наукових підходів. Зокрема згідно філософського підходу толерантність розглядається як базова цінність людського співіснування, що відображає принцип поваги до свободи думки, культури, релігії та традицій інших людей. З точки зору психології толерантність визначається як особистісна якість або риса характеру, що виявляється у відкритості до інших людей, здатності приймати їхню відмінність без агресії та конфліктів. З соціологічної точки зору толерантність аналізується як соціальне явище, що характеризує рівень згуртованості суспільства, рівноправність та рівень культурної інтеграції різних груп. За політологічним підходом толерантність визначається як принцип демократичного суспільства, що забезпечує політичні свободи, плюралізм думок і мирне співіснування різних ідеологій. Толерантність у педагогіці розглядається як професійна якість учителя, що забезпечує ефективну взаємодію з учнями, виховання культури терпимості та поваги до інших. Згідно етичного підходу толерантність визначається як моральна чеснота, що передбачає повагу до гідності кожної людини, рівноправність та прийняття різноманіття. Та різні наукові підходи підкреслюють, що толерантність є не лише особистісною рисою, а й суспільною необхідністю. Отже, сучасне трактування толерантності полягає в умінні жити в мирі й злагоді, поважаючи різноманіття та визнаючи цінність кожної людини, терпимість до кожного, його позицій, вірувань, здатність до обстоювання своїх прав та свобод, не порушуючи прав та свобод інших, готовність до конструктивного діалогу та порозуміння з людьми згідно з їхніми поглядами і поведінкою як основою цивілізованих стосунків.

У процесі професійної підготовки майбутніх учителів термін «толерантність» має подвійне значення: особистісна та професійна якість студента, якої він набуває під час навчання, та принцип, на якому ґрунтується освітній процес [2].

Толерантність у педагогіці означає готовність і здатність учителя поважати думки, цінності, культурні особливості та унікальні риси кожного учня. Найважливішими особистісними характеристиками сучасного педагога є: толерантне ставлення до всіх учасників освітнього процесу; відповідальність за учнів та результати їх

навчання; схильність до емпатії; розуміння важливості мотивації та об'єктивного оцінювання учнів; прагнення розвивати в них критичне мислення, толерантність, повагу, колегіальність, адекватне сприйняття різних педагогічних ситуацій тощо [4].

Т. Варенко педагогічну толерантність представляє як «професійно значущу якість вчителя, що забезпечує його здатність установлювати діалогічні відносини з усіма учасниками педагогічного процесу (учнями, їхніми батьками, учителями, адміністрацією школи) на основі прояву поваги до їхніх думок, цінностей та інших особистісних відмінностей» [1, с. 7].

Проблема формування толерантності особливого значення набуває в процесі підготовки майбутніх учителів початкових класів, оскільки виховати толерантну людину неможливо без високого рівня професійної готовності тих, хто безпосередньо запроваджує в життя соціальне замовлення суспільства.

У сучасних реаліях виховання толерантного ставлення до інших людей – одне із найважливіших соціальних завдань освіти.

Ефективність підготовки толерантного вчителя, на думку А. Молчанової має забезпечуватися гнучкістю та полікультурною спрямованістю змісту навчальних планів і програм закладів вищої освіти, інтеграцією навчальних курсів, використанням інтерактивних технологій навчання і виховання на основі компетентнісного, порівняльного, гуманістичного, культурологічного, синергетичного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів [4].

Л. Чередник визначає декілька рівнів освітнього середовища, у якому перебувають студенти. А саме:

- загальносуспільний (на рівні країни – реалізується через державну освітню і культурну політику);
- регіональний (пов'язаний із традиціями та особливостями регіону);
- локальний (особливості регіону, де розташований заклад вищої освіти);
- загальноуніверситетський (традиції ЗВО);
- специфічно-освітній (залежить від освітнього рівня, на якому навчається здобувач вищої освіти);
- мікросвітній (конкретна група, освітня програма) [10, с. 142-145].

На нашу думку для майбутніх учителів дуже важливу роль відіграють загальноуніверситетський та мікросвітній простори.

Заклади вищої освіти часто є місцем зустрічі студентів із різних регіонів та країн. Це створює умови для взаємодії та вивчення різних культур, мов, релігійних поглядів і традицій. Знайомство з різноманіттям допомагає студентам краще розуміти і поважати відмінності між людьми, що є основою толерантності. У сучасному поліетнічному, багатомовному та полікультурному соціумі виховання толерантності набуває переважно характеру полікультурної освіти [3].

Полікультурність розглядається як демократична політика вирішення проблем культурного і соціального різноманіття у суспільстві, яка включає освітній, лінгвістичний, економічний і соціальний компоненти і має специфічні механізми втілення.

Вивчення найважливіших аспектів «чужої культури» має відбуватися поряд із учінням бути толерантним та вмінням емпатично сприймати відмінності в культурних цінностях, поглядах і комунікативній поведінці [6].

О. Кондратьєва розкрила специфіку полікультурного компоненту професійної педагогічної підготовки майбутніх педагогів, яка виражається в наступному:

- мета викладання предметів - передача майбутнім фахівцям полікультурних знань, умінь співпраці та взаємодії з представниками інших культур, формування толерантного відношення до різних відмінностей у інших культурах, вміння бути учасником діалогу культур, організація навичок міжкультурного спілкування. Набуття загальних і професійно зорієнтованих знань, умінь і навичок полікультурного виховання на основі актуалізації світогляду, звернення до почуттів, цінностей і особистісного життєвого досвіду майбутніх учителів.

- зміст викладання – складний і багатоманітний світ культури, рівноправне

співіснування культур усіх народів, їх толерантна взаємодія, полікультурні орієнтації та культура спілкування у багатоманітному просторі.

- суб'єкт педагогічної взаємодії – особистість студента [3].

Застосування активних форм і методів навчання дозволяє створювати динамічне та мотивуюче освітнє середовище та стимулює творчість, ініціативу, самостійне та критичне мислення й базуються на принципі багатосторонньої взаємодії усіх учасників освітнього процесу. А саме: взаємодію між викладачами та студентами (наставництво, фасилітація, координація); співпрацю між студентами (групова робота, обговорення, обмін досвідом); залучення зовнішніх стейкхолдерів (експертів, фахівців, представників громадськості).

Впровадження в освітній процес проблемного навчання, проєктної діяльності, дискусій, прес-конференцій, дебатів, обговорення проблем в загальному колі, «мозкового штурму», диспутів, ігор-подорожей, ситуативно-рольових ігор, особистісно орієнтованих класних годин, аналізу проблемних ситуацій, брейн-рингів, моделювання, віртуальних екскурсій сприяє розумінню різних точок зору, розвитку аналітичних навичок та створенню середовища взаємоповаги.

Активні методи навчання сприяють розвитку творчого потенціалу – здобувачі освіти шукають нестандартні рішення та генерують нові ідеї; формуванню ініціативності – активна участь в освітньому процесі сприяє впевненості в собі та відповідальності за результати власного навчання; підвищенню самостійності; сприяють зміцненню критичного мислення і вміння слухати інших, що є ключовими елементами толерантності, які формуються через взаємодію під час навчання.

Поширення досвіду толерантної взаємодії з іншими відбувається через залучення студентів до участі в соціальних проєктах, до волонтерської діяльності, до роботи в студентських організаціях. Студентські заходи, присвячені правам людини, міжкультурному діалогу, миротворчій діяльності, сприяють розвитку у молоді толерантного світогляду.

Популяризувати науково-методичні, просвітницькі програми з проблем толерантності, створювати інформаційні ресурси для учасників освітнього процесу; розробляти та сприяти впровадженню навчальних курсів, спецкурсів із теми толерантності можуть Центри, Школи толерантності при університетах. За таких умов здобувачі освіти долучаються до науково-методичних семінарів, конференцій, «круглих столів», тренінгових програм і засідань дискусійних відеоклубів.

Діяльність психологічної служби університету спрямована на створення комфортного й безпечного простору для навчання та розвитку особистості та є невід'ємною частиною будь-якої сучасної освітньої системи. Метою діяльності психологічної служби є сприяння розвитку суб'єктного потенціалу всіх учасників освітнього процесу. Психологічна служба університету відіграє ключову роль у формуванні толерантного студентського середовища, забезпечуючи підтримку, просвіту та психологічну допомогу. Завдяки її діяльності студенти не лише отримують необхідні знання, а й розвивають моральні якості, що допомагають їм гармонійно інтегруватися у сучасне суспільство.

Важливою частиною толерантності є повага до особистих кордонів, індивідуальних потреб і прав кожного студента. Заклади вищої освіти, які створюють умови для підтримки індивідуальних потреб здобувачів освіти (інклюзивна освіта, адаптовані програми), сприяють тому, що всі здобувачі освіти відчують себе прийнятими, незалежно від своїх особливостей.

Підготовка вчителя до роботи в умовах інклюзивної освіти – це не лише освоєння методик і технологій, а й розвиток особистих якостей, зокрема толерантності. Важливо, щоб педагог був відкритим до різноманіття, вмів співпрацювати з усіма дітьми та створював безпечний простір для навчання. Толерантність майбутнього вчителя формується через знання, особистий досвід та практичну підготовку. Вона є основою для створення сприятливого середовища в інклюзивному класі, де кожна дитина відчуває підтримку та можливість розвиватися. Толерантний вчитель

навчає дітей співпрацювати, допомагати один одному, приймати відмінності як норму. Толерантний педагог підбирає індивідуальні підходи, щоб кожен учень міг досягти успіху. Діти переймають поведінкові моделі вчителя, якщо педагог толерантний, учні також будуть більш відкритими до розуміння та прийняття різноманіття [9, с. 56].

Науковиця Ірина Норенко запропонувала модель формування толерантності у майбутніх викладачів психології, яка може бути адаптована для підготовки вчителів в інклюзивному середовищі, зокрема варті уваги рекомендації І. Норенко як розвивати толерантність у собі та своїх учнях:

- розширювати власний світогляд, вивчати особливості інклюзивного навчання, читати про різні культури, потреби дітей з ООП.
- проявляти емпатію, намагатися зрозуміти стан дитини, її почуття, труднощі.
- використовувати позитивну комунікацію, уникати ярликів, негативних оцінок, замість цього підтримувати учнів словами.
- залучати інтерактивні методи, проводити виховні заходи про важливість різноманіття, поваги та співпраці.
- працювати з батьками - пояснювати їм важливість толерантного ставлення до всіх дітей [5 с. 118].

Толерантність у роботі вчителя – це не просто вимога сучасної освіти, а основа для створення гармонійного, доброзичливого й ефективного навчального середовища. В інклюзивному класі вчитель є ключовою фігурою, яка задає тон взаємодії між учнями, формує їхній світогляд і допомагає кожній дитині відчувати себе цінною та важливою частиною суспільства.

Ю. Тодорцева виділяє шляхи формування толерантності у майбутніх вчителів:

- освітня підготовка, яка включає вивчення курсів із психології, інклюзивної педагогіки, соціальної роботи, ознайомлення з законодавчою базою інклюзивної освіти, аналіз досвіду країн, де інклюзія впроваджена ефективно.
- саморефлексія та подолання стереотипів, робота над власними упередженнями щодо дітей з ООП, виконання вправ із самопізнання (наприклад, написати свої страхи чи труднощі, які можуть виникнути в роботі з інклюзивними учнями, і знайти шляхи їх подолання), участь у тренінгах із розвитку емоційного інтелекту та комунікативних навичок.
- практична підготовка та волонтерство, проходження практики в інклюзивних класах, спостереження за досвідченими педагогами, волонтерська робота в організаціях, що працюють з дітьми з ООП (фонди, інклюзивні центри), співпраця з сім'ями дітей з ООП, щоб краще розуміти їхні потреби.
- використання інтерактивних методів навчання, рольові ігри та симуляції, наприклад, спробувати виконати певні завдання із зав'язаними очима, однією рукою або зі спеціальними навушниками, щоб зрозуміти труднощі дітей з порушеннями слуху, зору чи моторики; кейс-метод – розбір реальних ситуацій із роботи в інклюзивному класі та пошук рішень; метод проєктів – створення власних педагогічних стратегій для інклюзивного навчання.
- співпраця з фахівцями і спільні заняття з дефектологами, логопедами, психологами, обговорення реальних випадків, обмін досвідом, вирішення проблемних ситуацій [7, с.31].

Формування толерантності у майбутніх вчителів початкових класів є важливим етапом їхньої підготовки до роботи в інклюзивному середовищі. На нашу думку тренінгові заняття допомагають студентам усвідомити власні упередження, розвинути емпатію, навчитися ефективно комунікувати з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) та адаптувати освітній процес до різних потреб учнів.

Вправа «Скляні окуляри»: студентам пропонують картки з певними «упередженими поглядами» (наприклад: «Діти з інвалідністю не можуть навчатися в загальному класі», «Гіперактивні діти завжди порушують дисципліну»). Завдання - обговорити та пояснити, чому ці твердження є стереотипами.

Вправа «Життя з обмеженнями»: студенти виконують прості завдання, але з певними обмеженнями (наприклад, написати своє ім'я лівою рукою, прочитати текст із закритим одним оком, спілкуватися без слів). Відчуття дискомфорту допомагає краще зрозуміти труднощі, з якими стикаються діти з ООП.

Вправа «Говори так, щоб тебе почули»: студентам дають різні сценарії комунікації (наприклад, пояснити завдання учневі з дислексією, поговорити з батьками дитини з розладами аутистичного спектра). Вони мають знайти оптимальний підхід до ситуації та обговорити правильні стратегії.

Запропоновані тренінгові вправи на наш погляд допоможуть студентам розвинути толерантність, емпатію, навички комунікації та адаптації до інклюзивного середовища. Вони сприятимуть формуванню в майбутніх педагогів правильного ставлення до різноманіття учнів і вчать їх працювати в умовах інклюзії.

Важливою умовою виховання толерантності є розуміння вчителем демократичних механізмів в організації освітнього процесу, в спілкуванні учнів між собою і з учителем. Цьому якнайкраще сприяє педагогічна практика. Студенти мають можливість працювати на практиці в школах під керівництвом досвідчених педагогів, формувати вміння створювати толерантне середовище для дітей. Погоджуємося з думкою А.Молчанової про те, що “досвід кращих педагогів дає змогу визначити основні вимоги професійної діяльності толерантного педагога: виховувати з любов'ю і в ім'я любові; виховувати в душі миру; бути прикладом для дітей; уникати жорстких ієрархічних відносин; підтримувати емоційні прихильності, розвивати в учнів почуття взаємної поваги; визнавати значимість і здібності вихованців, а також поважати почуття і позицію кожного; створювати вільну і демократичну атмосферу в класі; бути готовим і здатним до діалогу, розуміння, солідарності; бути справедливим; вміти вислуховувати”[4].

Висновки. У сучасному світі, який характеризується багатокультурністю, глобалізацією та соціальною динамікою, толерантність стає однією з ключових якостей, необхідних для вчителя. Толерантність сприяє створенню безпечного, комфортного й інклюзивного освітнього середовища, яке поважає індивідуальні відмінності учнів. Об'єднання психологічних, педагогічних методів і практики виховання толерантності сприяє реалізації ідеї формування толерантності в освітньому процесі.

Толерантність є важливою професійною якістю, адже успішна педагогічна діяльність неможлива без толерантності, яка проявляється у здатності приймати індивідуальні особливості кожного учня, підтримувати доброзичливу атмосферу та запобігати конфліктам. Педагогічна освіта має чи не найважливішу роль у вихованні толерантності, адже у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів акцентується увага на розвитку емоційного інтелекту, емпатії, комунікативної культури та навичок конструктивної взаємодії.

Використання інтерактивних методів навчання, рольових ігор, тренінгів та практичних занять сприяє формуванню толерантного ставлення у студентів педагогічних спеціальностей. Важливу роль відіграє наставництво та педагогічна практика, під час якої майбутні вчителі отримують реальний досвід спілкування з дітьми різних характерів та соціальних середовищ. Учитель, який демонструє толерантність, стає позитивним прикладом для дітей, сприяє розвитку в них терпимості, поваги до інших та здатності до мирного розв'язання конфліктів. Толерантність – це не лише особистісна риса, а й навичка, що потребує постійного вдосконалення. Важливо впроваджувати програми професійного розвитку для вчителів, які сприятимуть підвищенню їхньої психологічної та емоційної компетентності.

Отже, формування толерантного вчителя початкових класів є багатограним процесом, що потребує якісної педагогічної підготовки, практичного досвіду та постійного самовдосконалення. Толерантний педагог відіграє ключову роль у вихованні покоління, здатного до гармонійного співіснування у різноманітному суспільстві.

Подальші дослідження можуть зосереджуватися на вдосконаленні освітніх програм, інтеграції новітніх технологій, що впливають на толерантність майбутніх

вчителів. Зокрема перспективи подальших досліджень можуть включати аналіз зарубіжних освітніх практик щодо розвитку толерантності у вчителів початкових класів і впровадження кращих світових підходів у систему підготовки українських учителів та дослідження взаємозв'язку між рівнем толерантності вчителя та ефективністю інклюзивного навчання.

Література

1. Варенко Т. К. Виховання педагогічної толерантності майбутніх учителів на основі аксіологічного підходу : автореф. дис. канд. пед. наук. Харк. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2011. 22 с.
2. Горват М. В. Виховання толерантності у молодших школярів в умовах інтерактивного педагогічного спілкування: дис. канд. пед. наук. спец.: 13.00.07. Умань, 2014. 190 с.
3. Кондратьєва О. М. Формування полікультурної компетентності майбутніх учителів початкової школи (на засадах лінгвокраїнознавчого підходу): дис. канд. пед. наук. спец.: 13.00.04. Київ, 2017. 265 с.
4. Молчанова А. О. Толерантність як ціннісна основа професійної діяльності педагога: посібник. Київ: Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, 2013. 188 с.
5. Норенко І. Ю. Способи формування мультикультурної і соціальної толерантності магістрантів психології. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2023 р., № 91. С. 116-120.
6. Сакалюк О. О. Феномен толерантності в контексті полікультурної освіти. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/3_2011/20.pdf (дата звернення 25.02.2025 року).
7. Тодорцева Ю.В. Педагогіка толерантності: метод. рек. Півд. наук. центр АПН України. - О. : СВД Черкасов М.П., 2004. 89 с.
8. Тодорцева Ю.В. Формування толерантності майбутніх учителів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04; Південноукраїнський держ. педагогічний ун-т ім. К.Д.Ушинського. О., 2004. 20 с.
9. Філоненко О. С., Гордієнко Т. В. Урахування індивідуальних особливостей учнів з особливими освітніми потребами в освітньому процесі початкової школи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / редкол.: А.В. Суцєнко (голов. ред.) та ін. Запоріжжя : КПУ, 2021. Вип 77. Т. 2 С. 54–58.*
10. Чередник Л. М. Проблема готовності вчителя початкової школи до толерантного виховання учнів у світлі вимог нової української школи. *Інновації в початковій освіті : проблеми, перспективи, відповіді на виклики сьогодення : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Полтава, 23–24 травня 2018 р.)*. Полтава, 2018. С. 142–145
11. Bilousova Nadiia, Hordiienko Tetiana, Demchenko Nataliia, Filonenko Olena, Bobro Artur. The organisation of educational space in the new Ukrainian school. *Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment*, Volume 8, No. 3. 2020. Pp. 270–279.

References

1. Varenko T.K. (2011) Vychovannia pedahohichnoi tolerantnosti maibutnix uchyteliv na osnovi aksiolohichnoho pidkhodu [Cultivating pedagogical tolerance of future teachers based on an axiological approach]: avtoref. dys. kand. ped. nauk. Khark. nats. ped. un-t im. H. S. Skovorody. Kharkiv, 22 p., p. 7 [in Ukrainian].
2. Horvat M.V. (2014) Vychovannia tolerantnosti u molodshykh shkoliariv v umovakh interaktyvnoho pedahohichnoho spilkuvannia [Cultivating tolerance in younger schoolchildren in conditions of interactive pedagogical communication]: dys. kand. ped. nauk. spets.: 13.00.07. Uman, 2014. 190 p. [in Ukrainian].
3. Kondratieva O.M. (2017) Formuvannia polikulturnoi kompetentnosti maibutnix uchyteliv pochatkovoї shkoly (na zasadakh lnhvokrainoznavchoho pidkhodu) [Formation of multicultural competence of future primary school teachers (based on the linguistic and regional studies approach)]: dys. kand. ped. nauk. spets.: 13.00.04. Kyiv, 2017. 265 p. [in Ukrainian].

4. Molchanova A.O. (2013) Tolerantnist yak tsinnisna osnova profesiinoi diialnosti pedahoha: posibnyk. [Tolerance as a value basis for a teacher's professional activity: a manual.] Kyiv: Instytut pedahohichnoi osvity i osvity doroslykh NAPN Ukrainy, 2013. 188 p. [in Ukrainian].
5. Norenko I.Iu. (2023) Sposoby formuvannia multykulturnoi i sotsialnoi tolerantnosti mahistrantiv psykholohii. [Ways to develop multicultural and social tolerance in psychology undergraduates] Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh. № 91 Pp.116-120 [in Ukrainian].
6. Sakaliuk O.O. Fenomen tolerantnosti v konteksti polikulturnoi osvity [The phenomenon of tolerance in the context of multicultural education]. URL: https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2011/3_2011/20.pdf (data zvernennia 25.02.2025) [in Ukrainian].
7. Todortseva Yu.V. (2004) Pedahohika tolerantnosti [Pedagogy of tolerance]: metod. rek. Pivd. nauk. tsentr APN Ukrainy. O. : SVD Cherkasov M.P., 89 p. [in Ukrainian].
8. Todortseva Yu.V. (2004) Formuvannia tolerantnosti maibutnikh uchyteliv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Formation of tolerance of future teachers in the process of professional training]: avtoref. dys. kand. ped. nauk: 13.00.04; Pivdenoukrajinskyi derzh. pedahohichniy un-t im. K.D.Ushynskoho. 20 p. [in Ukrainian].
9. Filonenko O.S., Hordiienko T.V. (2021) Urakhuvannia indyvidualnykh osoblyvosti uchniv z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v osvitnomu protsesi pochatkovoï shkoly. [Taking into account the individual characteristics of students with special educational needs in the educational process of primary school]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh* : zb. nauk. pr. / redkol.: A.V. Sushchenko (holov. red.) ta in.. Zaporizhzhia : KPU, Vyp 77. T.2 Pp. 54-58 [in Ukrainian].
10. Cherednyk L.M. (2018) Problema hotovnosti vchytelia pochatkovoï shkoly do tolerantnoho vykhovannia uchniv u svitli vymoh novoï ukrainskoï shkoly [The problem of the readiness of a primary school teacher for the tolerant upbringing of students in the light of the requirements of the new Ukrainian school.]. *Innovatsii v pochatkovii osviti: problemy, perspektyvy, vidpovidi na vyklyky sohodennia* : materialy Vseukr. nauk.-prakt. konf. (m. Poltava, 23–24 travnia 2018 r.). Poltava, 2018. Pp. 142-145
11. Bilousova Nadiia, Hordiienko Tetiana, Demchenko Nataliia, Filonenko Olena, Bobro Artur. (2020) The organisation of educational space in the new Ukrainian school. *Journal of Intellectual Disability Diagnosis and Treatment*, Volume 8, No. 3, 2020, Pp. 270-279. [in English].

Hordienko T.

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Department of Pedagogy, Primary Education, Psychology and Management,
Mykola Gogol Nizhyn State University
hordienkotana@gmail.com
orcid.org/0000-0002-4662-1895

Filonenko O.

candidate of pedagogical sciences, Associate Professor,
Department of Pedagogy, Primary Education, Psychology and Management,
Mykola Gogol Nizhyn State University
helen-1970@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1036-2158

THE FORMATION OF A TOLERANT PRIMARY SCHOOL TEACHER IN THE CONTEXT OF FUTURE PROFESSIONAL ACTIVITY

The formation of a tolerant primary school teacher is one of the key conditions for successful pedagogical activity in the modern educational space. In the context of the diversity of personal, sociocultural, and intellectual characteristics of primary school students, the teacher must possess a high level of tolerance, empathy, and communicative competence. The article highlights the importance of tolerance as a crucial professional

quality of the future teacher, analyzes the main approaches to its development in the process of pedagogical training, and outlines promising directions for improving this process.

The authors highlight the modern interpretation of tolerance, which involves the ability to live in peace and harmony, respecting diversity and recognizing the value of every individual, showing tolerance towards each person, their positions, beliefs, the ability to defend one's rights and freedoms without violating the rights and freedoms of others, and being ready for constructive dialogue and understanding between people according to their views and behavior as the foundation of civilized relationships. The article emphasizes that tolerance is not an innate trait, but a skill that can and should be developed throughout education and professional activity.

The factors influencing the effectiveness of preparing a tolerant teacher are highlighted. These are flexibility and multicultural orientation of the content of curricula and programs of higher education institutions, integration of academic courses as well as the use of interactive teaching and educational technologies based on competency-based, comparative, humanistic, cultural, synergetic, student-centered, and activity-oriented approaches.

The authors also emphasize that in the context of educational reform in Ukraine, the issue of an inclusive approach in the training of primary school teachers deserves special attention. The results of the research can be used in the process of improving programs for preparing primary school teachers.

Key words: tolerance, pedagogical tolerance, features of encouraging tolerance, tolerant teacher, future primary school teachers, inclusive education, educational environment.